

Zineta H. Lagumdžija¹
Univerzitet u Bihaću
Pedagoški fakultet

MEDIJALNO-REFLEKSIVNE KONSTRUKCIJE S DISPOZICIJSKIM ZNAČENJEM U NJEMAČKOM JEZIKU

Apstrakt: Predmet istraživanja ovog rada jesu medijalno-refleksivne konstrukcije s dispozicijskim značenjem u njemačkom jeziku. Budući da ove strukture predstavljaju lingvističku periferiju, koja se ne može opisati u okviru čvrstih pravila gramatike zavisnosti, u radu je primijenjen integrativni pristup gramatičkim, semantičkim i pragmatičkim informacijama, koji primjenjuje konstrukcijska gramatika, što uključuje i primjenu metoda korpusne lingvistike.

Ključne riječi: medijalno-refleksivne konstrukcije, dispozicijsko značenje, gramatika zavisnosti, konstrukcijska gramatika, političko izvještavanje, njemačke dnevne novine.

1. Uvod

U uvodnom dijelu definisaćemo položaj medijalno-refleksivnih konstrukcija s dispozicijskim značenjem u okviru kategorije refleksivnosti u njemačkom jeziku, te razgraničiti ove konstrukcije od srodnih refleksivnih konstrukcija.

Polazeći od kriterijuma da li je sintaksički subjekt u nominativu vršilac radnje (agens) ili trpilac (pacijens), autori Helbig i Buša veze glagola s refleksivnom zamjenicom pripisuju ili centru ili periferiji sistema refleksivnih oblika (up. Helbig/Buscha 1998; Helbig 2004). U centru polja refleksivnosti nalaze se refleksivni oblici u kojima subjekt ima karakter agensa (*Er wäscht sich; Er schämt sich*). Na periferiji polja refleksivnosti su refleksivne forme u kojima sintaksički subjekt nema karakter agensa nego pacijensa ili je subjekt formalno *es*. Kod ovih konstrukcija refleksivna zamjenica je samo formalno prisutna, nema vlastitu paradigmu i upotrebljava se samo u 3. licu, npr.:

Der Schlüssel wird sich finden. → *Der Schlüssel wird gefunden werden.*

Der Apfel schält sich schlecht. → *Der Apfel kann schlecht geschält werden.*

In der neuen Bibliothek arbeitet es sich gut. → *In der neuen Bibliothek kann gut gearbeitet werden* (Helbig 1998: 219–220).

Helbig (2004) cijeli jedan rad posvećuje definisanju razlike između dvije vrste refleksivnih formi i to 'medijalnog pasiva' (*Medio-Passiv*) i 'refleksivnog pasiva' (*Reflexiv-Passiv*). Medijalni pasiv ima povratno *sich* i pasivnu semantiku, ali ne i morfologiju pasiva, npr.: *Der Schlüssel wird sich finden* (Ključ će se naći)², *Der Apfel schält sich schlecht* (Jabuka se teško guli), *In der neuen Bibliothek arbeitet es sich gut* (U novoj biblioteci se dobro radi)³. 'Refleksivni pasiv' (*Reflexiv-Passiv*) sadrži i povratno *sich* i morfologiju pasiva, ali nema semantiku pasiva, npr. *Schau mal, da wird sich amüsiert* (Pogledaj, ovdje se zabavlja), *So wurde sich gegenseitig in der Gruppe geholfen* (Tako se u grupi uzajamno pomagalo)⁴.

Konstrukcije koje Helbig (2004) naziva *Mediopassiv* u literaturi nazivaju i 'medijalne ili srednje konstrukcije' (*Medial – oder Mittelkonstruktionen*, up. Welke 1997; Hundt 2002; Abraham 2005). Abraham medijalne konstrukcije, za razliku od semantički refleksivnih konstrukcija (*sich waschen*), naziva generičkim predikatima, jer subjekt/agens u odgovarajućoj aktivnoj rečenici ima opšte značenje i u njemačkom jeziku mu odgovara neodređena zamjenica *man* (up. Abraham 2005: 51).

U skladu s terminom koji upotrebljava većina njemačkih autora koji su se bavili ovom problematikom, u ovom radu ćemo koristiti termin 'medijalne konstrukcije'.

Medijalne konstrukcije takođe nisu jedinstvena grupa, jer pored zajedničkog generičkog značenja ove, po formalnom ustrojstvu aktivne konstrukcije, zavisno od adverbijala⁵ s kojim se kombinuju, imaju ili pasivno ili dispozicijsko značenje.⁶

Medijalnim konstrukcijama s dispozicijskim značenjem predmetu predikacije pripisuju se određene dispozicije (mogućnosti) za vršenje radnje, na način izražen adverbijalnom dopunom za način,⁷ koja je ovdje konstrukcijski uslovljena, a time i

² Svi prevodi u radu su autorkini.

³ Primjeri prema Helbig/Buscha 1998: 219–220.

⁴ Primjeri prema Hundt 2002: 124.

⁵ U skladu s vladajućim trendovima u modernoj lingvistici, u radu ćemo koristiti termin 'adverbijal' umjesto tradicionalnog termina 'priloška oznaka'.

⁶ „Disposition', 'dispositiv' heißt, dass ein Ausdruck nicht als Behauptung eines faktischen (vergangenen, gegenwärtigen, mit Besonderheiten verbundenen auch zukünftigen Ereignisses aufgefasst wird, sondern als Behauptung der Möglichkeit seiner realisierbarkeit (durch einen Handelnden)“ (Welke 2005: 250).

⁷ U njemačkoj literaturi prisutna je terminološka neujednačenost, npr. *obligatorische Bestimmung der Art und Weise* (Wagner 1977: 45), *notwendige Modalangabe* (Helbig/Buscha 1998: 219), *notwen-*

obavezna (npr. *Der Apfel schält sich schlecht; In der neuen Bibliothek arbeitet es sich gut*). Stoga ove konstrukcije funkcionišu kao čvrsti obrasci s jednim otvorenim mjestom za dopunu kojom se vežu za odgovarajuću komunikacijsku situaciju te imaju tročlanu strukturu po obrascu: [x (predmet predikacije) + predikat (glagol + sich) + modalni adverbijal].

Medijalne konstrukcije s pasivnim značenjem imaju strukturu obrasca poput medijalnih konstrukcija s dispozicijskim značenjem, ali umjesto obavezne adverbijalne dopune za način imaju obaveznu situirajuću adverbijalnu dopunu (*Situativergänzung*, up. Engel 2009: 145), koja smješta radnju u određeni vremensko-prostorni okvir, ali nije dopuna glagolu, već je konstrukcijski uslovljena dopuna [glagol + njegove obavezne dopune + *sich* + situirajuća adverbijalna dopuna]. Razlika između medijalnih konstrukcija s dispozicijskim značenjem (MKD) i medijalnih konstrukcija s pasivnim značenjem (MKP) upravo je u konstrukcijski uslovljenoj modalnoj dopuni u dispozicijskim konstrukcijama. Sljedeća proba pokazuje da konstrukcija s temporalnim dodatkom dozvoljava parafrazu s *werden*-pasivom i *man*-konstrukcijom, ali ne dozvoljava parafrazu konstrukcijama koje uključuju značenje „mogućnost”. To bi značilo da konstrukcija u navedenom primjeru ima pasivno i generičko, ali ne i dispozicijsko značenje:

Am 27. September entscheidet sich, wer die SPD in die Zukunft führen wird - hinter Parteichef Müntefering und Kanzlerkandidat Steinmeier stehen schon Nachfolger bereit (SZ D, 8. 9. 2009).

Am 27. September entscheidet sich, wer die SPD in die Zukunft führen wird [...]

Am 27. September wird entschieden werden, wer die SPD in die Zukunft führen wird [...]

Am 27. September entscheidet man, wer die SPD in die Zukunft führen wird - [...]

≠ Am 27. September kann man entscheiden, wer die SPD in die Zukunft führen wird - [...]

≠ Am 27. September ist zu entscheiden, wer die SPD in die Zukunft führen wird - [...]

≠ Am 27. September lässt sich entscheiden, wer die SPD in die Zukunft führen wird - [...]

U konstrukcijama s pasivnim značenjem temporalni adverbijal svakako igra određenu ulogu, ali se ovdje nameće potreba novih korpusnih istraživanja u svrhu utvrđivanja prirode konstrukcijski uslovljene dopune u ovim konstrukcijama.

dige Modalbestimmung (Helbig/Buscha 2001: 196), *Modifikativergänzung* (Engel 2009: 147). U slavističkoj literaturi nalazimo termine 'priloška/priložna oznaka/odredba, obavezna/neobavezna adverbijalna dopuna/dodatak'.

2. Korpus i metodologija

U skladu s vladajućim trendovima u savremenoj lingvistici, u radu je primijenjena metoda korpusne lingvistike, koja podrazumijeva kombinaciju kvantitativne i kvalitativne analize korpusa, te metoda konstrukcijske gramatike, koja postulira integrativni opis jezičkih struktura s gramatičkog, semantičkog i pragmatičkog aspekta. Za potrebe lingvističkog opisa odabranih konstrukcija korišten je vlastiti korpus tekstova iz rubrike „Politika” elektronskih izdanja njemačkih nadregionalnih dnevnih novina *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (FAZ), *Süddeutsche Zeitung* (SZ) i *Tagesspiegel* (TS), sačinjen u svrhu obimnijeg istraživanja refleksivnih konstrukcija u njemačkom jeziku⁸. S ciljem obezbjeđivanja homogenog korpusa za istraživanje odabranih struktura, u ovom radu odabrana je rubrika „Politika” i tekstne vrste 'izvještaj' i 'komentar', koje važe za prototipne novinske tekstne vrste i kao takve su u modernoj lingvistici dobar pokazatelj novih trendova kreativne upotrebe jezika (up. Lengauer 2007). Korpus sadrži 1200 tekstova (600 izvještaja i 600 komentara) s političkim sadržajima, objavljenih od avgusta 2009. do avgusta 2010. godine.

3. Medijalno-refleksivne konstrukcije s dispozicijskim značenjem

Medijalno-refleksivne konstrukcije s dispozicijskim značenjem, koje su predmet opisa u ovom radu, svojom strukturom izlaze iz okvira gramatike zavisnosti. Za opis ovih i sličnih konstrukcija s gramatičke periferije konstrukcijska gramatika predlaže uključivanje semantičkih i pragmatičkih informacija i brisanje granica

⁸ U okviru relativno obimnog istraživanja kategorije refleksivnosti u njemačkom jeziku (up. Lagumdžija 2012) iz navedenog korpusa je izdvojeno šest klasa refleksivnih konstrukcija, i to: referencijalno-refleksivne konstrukcije (npr.: *jmdn./ sich (selbst) anzeigen, jmdn. jmdn./sich befreien*; refleksivni glagoli (*s. sehnen nach etw.; sich weigern einer S.; s. etw. anmaßen*) (up. Lagumdžija 2013); medijalno-refleksivne konstrukcije (npr. *Das Gras mäht sich leicht; Es reist sich angenehm mit diesem Zug*); recipročno refleksivne konstrukcije (npr.: *sich verbrüdern; sich/einander vertragen; sich/einander waschen*); idiosinkrastične refleksivne konstrukcije: [*geben + sich + Adjektiv*]; [*zeigen + sich + Adjektiv*]; [*machen + sich + Aadjektiv*]; [*fühlen + sich + Partizip II*]; [*sehen + sich + Partizip II*]; [*lassen + sich + Infinitiv*] (up. Lagumdžija 2015) i refleksivni idiomi (npr. *bei sich sein; sich ins gemachte Bett legen; sich etw. einfallen lassen; sich in Grenzen halten*).

Termin „idiosinkrastične refleksivne konstrukcije” odabran je prema osnovnoj komponenti značenja riječi „idiosinkrazija”, koja je grčkog porijekla i nastala je od *idios* (svoj, vlastit) + *synkrasis* (miješanje, smjesa) (up. Klaić 2004:566). U novije vrijeme ovaj termin sve češće susrećemo u lingvistici, posebno u onim radovima koji prihvataju gledišta konstrukcijske gramatike. Idiosinkrastične konstrukcije nastaju kombinacijom (miješanjem) već postojećih konstrukcija uz određene konceptualne prilagodbe, npr.: [*sich ADJ geben*] / *sich (scheinbar) X verhalten*, kao u *Sie gibt sich siegesgewiss* (up. Fischer/Stefanowitsch 2008: 6). Pod pojmom „refleksivni idiomi” podrazumijevamo idiome kod kojih je refleksivna zamjenica stalna i nepromjenjiva sastavnica čvrste strukture idioma registrovanog u rječniku.

između leksikona i gramatike. Pri tome je tekstno-lingvistički aspekt, koji svakako zaslužuje da bude predmet posebnog istraživanja, u ovom radu dat samo kao izvor pragmatičkih informacija u svrhu sveobuhvatnog opisa odabrane konstrukcije kao jedinstva forme i sadržaja.

3.1. Medijalne konstrukcije s dispozicijskim značenjem s gramatičkog aspekta

Medijalnim konstrukcijama s dispozicijskim značenjem (MKD) u njemačkoj lingvistici Fric Vagner (Fritz Wagner 1977) posvetio je cijelu jednu studiju (*Untersuchungen zu Reflexivkonstruktionen im Deutschen*), u kojoj već na prvoj stranici nalazimo definiciju ovih konstrukcija, koje ovaj autor naziva *reflexive Fügungen* (refleksivni sklopovi):

Pod 'sklopovima' se podrazumijevaju oni tipovi konstrukcija čija se sintakstička struktura ne može objasniti valentnošću glagola. 'Refleksivnim' se označavaju zato što se refleksivna zamjenica ne može zamijeniti nekom drugom jedinicom iste sintaksičke vrijednosti niti se može izostaviti⁹ (Wagner 1977: 1).

Vagner (Wagner 1977: 109) naglašava da je čvrsta sintaksička struktura MKD uslovljena njihovom komunikacijskom funkcijom, te se medijalne konstrukcije s dispozicijskim značenjem upotrebljavaju „u situacijama kad se određeni predmet ili okolnost karakteriše u odnosu na određeni proces ili zbivanje”¹⁰ (Wagner 1977: 47). S aspekta teorije valentnosti glagola, Vagner (Wagner 1977: 108) ističe zajedničke karakteristike strukture svih MKD, koje se sastoje u sljedećem:

- nemaju dopune u funkciji subjekata izvan MKD,
- u svim konstrukcijama prisutna je refleksivna zamjenica *sich*,
- modalni adverbijal je obavezan, iako nije predviđen valentnošću glagola,
- u bezličnim konstrukcijama je, uz obavezne dopune glagola koje su uslovljene valentnošću, obavezno i formalno *es*, koje nije predviđeno valentnošću glagola, te ga Wagner naziva *Pseudo-Ergänzung* (pseudodopuna).

⁹ „Als 'Fügungen' werden diejenigen Konstruktionstypen zusammengefasst, deren feste syntaktische Struktur nicht durch die Valenzeigenschaften des Verbs zu erklären ist. 'Reflexiv' sind diese Fügungen, da das Reflexivpronomen weder durch eine andere Einheit gleicher syntaktischer Position ersetzt noch weggelassen werden darf.”

¹⁰ „Sie werden geäußert, wenn ein Gegenstand oder Umstand im Hinblick auf einen Vorgang oder Geschehen charakterisiert wird.”

Sve MKD imaju tročlanu strukturu [predmet ili okolnost karakterisanja + sintaksički predikat (glagol + leksem *sich*) + obavezni modalni adverbijal], što pokazuju i primjeri iz korpusa:¹¹

<i>Das Karlsruher Urteil</i>	<i>liest sich</i>	<i>so ähnlich.</i>
<i>In schlechten Verhältnissen</i>	<i>führt es sich</i>	<i>leichter [...].</i>

Predmet predikacije koji je varijabla kojom se konstrukcija dovodi u vezu s komunikacijskom situacijom, može se pojaviti u različitim formama, što znači da se karakterisati mogu skoro neograničeno kako živi i neživi objekti, tako i okolnosti vršenja radnje izražene sintaksičkim predikatom.

Obavezni modalni adverbijal u primjerima iz korpusa javlja se u različitim formama, skoro kao školski primjer upotrebe različitih sintaksičkih formi u funkciji izražavanja modalnog adverbijala (tradicionalne priloške oznake za način), i to počev od najprostije forme anafore *so* do irealnih poredbenih rečenica (*so/ ungeniert/ ganz anders/ mit Hilfe hehrer Worte/ durch den Ölichkeitum des Landes/ aus der Geschichte des Landes/ recht ähnlich in jüngster Zeit: 'verfassungswidrig', 'nichtig', 'besonders schwerer Eingriff/ wie voneinander abgeschrieben/ als Vorposten des Westens oder als 'Brücke' in den Orient und nach Zentralasien/ als sei das uneingestandene Kernwaffenprogramm des demokratischen Israels gefährlicher als die klandestinen*).

Zbog čvrste strukture i karaktera obrasca, Vagner ove konstrukcije naziva i *syntaktische Schablone* (sintaksički obrasci) (Wagner 1977: 109ff.), te pokušava s aspekta teorije valentnosti naći adekvatno objašnjenje za ove strukture. Modalni adverbijal u ovim konstrukcijama komunikacijski je uslovljen i obavezan, dakle neka vrsta gramatičke zakonitosti. Vagnerova razmišljanja idu u dva pravca. Prvi je proširenje leksikona valentnosti glagola dodatnim dijelom koji bi registrovao obavezne dopune u određenim konstrukcijama koje nisu uslovljene valentnošću glagola. Druga mogućnost bila bi razvijanje jedne sveobuhvatne sintaksičke teorije u koju bi uključen bio i novi tip sintaksičkih dopuna, za koje mjesto ne otvara predikat već sintaksički obrazac. Uporište za ovakvo razmišljanje Vagner (Wagner 1977: 148f.) nalazi već kod Ferdinanda de Sossira (Ferdinand de Saussure), koji je ukazao na to da, pored mnogih leksikalizovanih čvrstih struktura, kakve su poslovice i idiomi, u jeziku postoje i grupe riječi „die auf regelmäßigen Mustern beruhen” (koje predstavljaju obrasce). Ovim obrascima se može pridružiti odgovarajuće značenje, kao npr. naredba, zahtjev i sl.

¹¹ Primjeri iz korpusa (4) i (19) skraćeni su i prilagođeni šematskom prikazu MKD konstrukcija.

Na osnovu navedenih konstatacija, Vagner smatra da bi, uz gramatičku strukturu, morala biti opisana i semantička obilježja MKD. Budući da se značenje mijenja zavisno od karaktera umetnute dopune, ukazuje se potreba za posebnim leksikonom čvrstih obrazaca (*Schablonenlexikon*). Na taj način bi došao do izražaja i karakter jezičkog znaka ovih struktura. Vagner smatra da na ovaj način još ne bi bilo dato konačno rješenje za opis navedenih i sličnih konstrukcija, ali da je odavno moralo postati jasno da teorija koja se bavi sintaksom mora uzeti u obzir različite tipove uslovljenosti sintaksičkih veza. Vagner je svojim razmišljanjima već na tragu konstrukcijske gramatike, u kojoj će nekoliko decenija kasnije ovakve ideje o konstrukcijama kao jedinstvima forme i sadržaja biti osnovno teoretsko polazište.

Pod pojmom 'konstrukcijska gramatika' Stefanovič (Stefanowitsch 2008: 152)¹² podrazumijeva „svaku teoriju jezičkih struktura koja pretpostavlja da sve ili nekolicina gramatičkih struktura nisu rezultat primjene čisto gramatičkih pravila, već su to jezički elementi, nositelji značenja, koji se od riječi u principu razlikuju samo po svojoj kompleksnosti i/ili apstraktnosti.”

Konstrukcijska gramatika smatra da se jezik može iscrpno opisati pomoću jezičkih znakova koji predstavljaju „jedinstvo forme i značenja” (*Form-Bedeutungspaar*) koje su nazvali konstrukcije. To bi značilo da se istim teoretskim aparatom, dakle u okviru jedne teorije, mogu opisati jezički fenomeni koji podliježu generalnim pravilima i do sada su bili predmet opisa gramatike u užem smislu, kao i jezički fenomeni koji u nekom pogledu predstavljaju izuzetke od pravila, te su do sada smatrani periferijom jezika (neregularne strukture, idiomi, izrazi s metaforičnim značenjem i sl.) (up. Lagumdžija 2013: 114)¹³.

U okviru gramatike zavisnosti glagol je centralni element koji otvara mjesta za komplemente (dopune) u rečenici. Leksikon valentnosti glagola daje podatke samo o regularnim dopunama glagola, obaveznim ili fakultativnim. Postoje, međutim, riječi ili grupe riječi koje izgledaju kao dopune, ali prema dosadašnjoj teoriji valentnosti one to nisu, pa su kao takve ostajale neopisana periferija jezika.

¹² „Mit dem Begriff (Konstruktionsgrammatik) bezeichne ich hier jede Theorie sprachlicher Strukturen, die annimmt, dass alle oder einige grammatische Strukturen nicht das Ergebnis der Anwendung rein formaler Grammatikregeln sind, sondern bedeutungstragende sprachliche Elemente, die sich von Wörtern grundsätzlich nur durch ihre Komplexität und/oder Abstraktheit unterscheiden (...)”.

¹³ Najveći doprinos za širenje konstrukcijske gramatike na njemačkom govornom području dali su autori Anatol Stefanovitsch i Kerstin Fischer (*Konstruktionsgrammatik I*, 2006; *Konstruktionsgrammatik II*, 2008, te Alexander Latsch i Alexander Ziem (*Konstruktionsgrammatik III*, 2011), koji su, objedinjavajući u navedene tri knjige radove koji jezik analiziraju s aspekta konstrukcijske gramatike, zapravo postavili temelje za jedan novi gramatičko-teoretski model opisa jezika (up. Lagumdžija 2013: 112–113).

Takve strukture su, prema Velkeu (Welke 2009: 87), slobodni dativ (1), slobodna direktivna dopuna (2) i slobodni predikativ (3) u sljedećim primjerima:

1. Er buk ihr eine Torte.
2. Er pfiß ihn aus dem Saal.
3. Karlchen isst den ganzen Teller leer.

Iz navedenih razloga pristalice konstrukcijske gramatike odlučile su se za integrativni pristup sintaksičkoj i semantičko-pragmatičkoj informaciji, te za objašnjenje pomenutih neregularnih struktura nude postupak tzv. konceptualnog prilagođavanja (*konzeptuelle Anpassung*). Pod pojmom konceptualnog prilagođavanja Velke (Welke 2009: 92) podrazumijeva semantičku promjenu glagola u svrhu fuzioniranja glagola u određenu konstrukciju. Pod osnovnim značenjem glagola podrazumijeva se značenje sadržano u leksikonu. Sintaksička pretpostavka za promjenu značenja je, po Velkeu, postojanje konstrukcija koje će poslužiti kao model za realizaciju novog značenja. Moguće objašnjenje za dopune koje nisu predviđene osnovnom valentnošću glagola, a koje omogućavaju izražavanje novih značenja, Velke vidi i u teoriji prototipa. Prema ovom autoru, u navedenom slučaju ne radi se o 'prototipu' kao najboljem predstavniku jedne klase, već se pod 'prototipom' podrazumijeva osnovno značenje, registrovano u rječniku kao polazna tačka za promjene (*Ausgangspunkt von Abwandlungen*) (Welke 2009: 119).

Koncepte konstrukcijske gramatike Velke (Welke 2009: 87) smatra kompatibilnim s gramatikom zavisnosti. Konstrukcijska gramatika ne negira principe i metode gramatike zavisnosti, već samo prilikom pojašnjenja konstrukcija koje nisu objašnjive pravilima gramatike zavisnosti uključuje semantičke i pragmatičke informacije.

3. 2. Medijalne konstrukcije s dispozicijskim značenjem sa semantičkog aspekta

MKD služe za karakterizaciju objekta ili okolnosti zbivanja, pri čemu određena svojstva objekta ili okolnosti određuju ili utiču na način odvijanja ili tok određenog zbivanja. Predikati u MKD ne označavaju stvarne procese ili stanja (1), već su procesi ili stanja označeni tim glagolima moguća zbivanja u kojima će određena svojstva opisanih objekata ili okolnosti doći do izražaja (2). Oba ova aspekta međusobno se dopunjuju, što se da zaključiti iz navedenih primjera (Wagner 1977: 202f):

1. *Peter liest gerade einen Krimi* (Petar upravo čita jedan krimić).
Lilli schläft in diesem Bett (Lili spava u ovom krevetu).

2. *Der Krimi liest sich spannend* (Krimi se napeto čita).

In diesem Bett schläft es sich angenehm (U ovom krevetu se udobno spava).

Pod 'dispozicijom' se ne podrazumijeva svojstvo koje se može direktno posmatrati (*rot sein*/ biti crven), već to svojstvo dolazi do izražaja u određenim zbivanjima. Izjave o određenim dispozicijama predmeta ili osoba iz izvanjezičke stvarnosti su, prema Vagneru, zapravo hipotetičke tvrdnje kojima se, na osnovu utvrđenih činjenica, s izvjesnom vjerovatnoćom može predvidjeti kako će se jedan predmet ili osoba ponašati pod određenim okolnostima. U svrhu preciziranja značenja MKD, Vagner ih upoređuje sa strukturama koje predstavljaju njihove moguće parafraze, a to su poznate parafraze s neodređenom zamjenicom *man* [*man* uz glagol *können* ili bez njega], konstrukcijom [*ist + zu + Infinitiv*], te konstrukcijom [*sich lassen + Infinitiv*] (up. Wagner 1977: 212):

1) *Das Buch liest sich leicht.*

→ *Man liest das Buch leicht.*

→ *Man kann das Buch leicht lesen.*

→ *Das Buch ist leicht zu lesen.*

→ *Das Buch lässt sich leicht lesen.*

2) *Hier schläft es sich angenehm.*

→ *Man schläft hier angenehm.*

→ *Man kann hier angenehm schlafen.*

→ *Hier ist angenehm zu schlafen.*

→ *Hier lässt sich angenehm schlafen.*

Konstrukcija [*sein + zu + Infinitiv*], pored izražavanja mogućnosti (*Möglichkeit*), može da znači i neophodnost (*Notwendigkeit*), a kao parafraza MKD znači isključivo mogućnost (*Möglichkeit*). Konstrukcija s refleksivnim *lassen* u svom osnovnom značenju izražava mogućnost (*Möglichkeit*). Iz navedenog možemo zaključiti da je značenjski najbliža parafraza MKD konstrukcija [*sich + lassen + Infinitiv*]. Stoga i Velke (2005: 255) kao granicu mogućnosti tvorbe medijalnih konstrukcija postavlja mogućnost tvorbe *sich lassen*- konstrukcija, pri čemu se pokazuje da je *sich lassen*- konstrukcija u određenim slučajevima prihvatljivija zbog same semantike glagola *lassen* (*Anweisung*), koji direktno upućuje na dispozicijsko značenje. Primjer za to su glagoli kod kojih iz refleksivne konstrukcije izvan konteksta ostaje nejasno da li se radi o referencijalno-refleksivnoj konstrukciji ili o medijalnoj konstrukciji s dispozicijskim značenjem. U tom slučaju, *sich lassen*-konstrukcija naglašava dispozicijsko značenje izraza, dok riječca *selbst* naglašava referencijalnu refleksivnost i nije moguća kod medijalne konstrukcije s dispozicijskim značenjem. Ova proba

pokazuje i da je modalni adverbijal kod dispozicijskog značenja konstrukcijski uslovljena obavezna dopuna (up. Welke 2005: 255):

Erwin rasiert sich leicht. →

Erwin rasiert sich (selbst) leicht (refleksivno-referencijalna konstrukcija).

Erwin lässt sich leicht rasieren → *Erwin lässt sich (selbst) leicht rasieren (medijalna konstrukcija s dispozicijskim značenjem).

Određene dispozicije postoje neovisno o vremenu te vremenski adverbijal u rečenicama s MKD ne utiče na te dispozicije, pa u ovim konstrukcijama uglavnom susrećemo upotrebu prezenta. Rijetki primjeri u preteritu znače da se radilo o dispoziciji za događaj u prošlosti koji se više neće ponavljati. Primjer iz korpusa u kome je glagol u MKD u preteritu jasno svjedoči o događaju koji se desio jedanput u prošlosti, dakle, ne eksplodiraju tankeri svaki dan, niti se o tome piše nakon što taj događaj prestane biti aktuelan:

1) *Die Tanker explodierten und brannten aus, mehr als 50 Aufständische, so die Bundeswehr, wurden getötet. 'Unbeteiligte' Zivilisten, so das Verteidigungsministerium, kamen nach den bisherigen Erkenntnissen nicht zu Schaden. Das las sich in Berichten der großen Nachrichtenagenturen, die in der Gegend meist örtliche Mitarbeiter haben, ganz anders* (SZ B, 4. 9. 2009).

Parafraza s neodređenom zamjenicom *man* ukazuje na generičko značenje medijalnih konstrukcija s modalnim adverbijalom. Abraham naglašava generičku prirodu ovih konstrukcija na sljedeći način:

Različiti distribucijski oblici pokazuju da se kod medijalnih konstrukcija nedvojbeno radi o izjavama kojima se pripisuju određena svojstva (generički predikati), a ne o označavanju pojedinačnih zbivanja (predikacije o individualnim zbivanjima vezanim za određeni vremenski trenutak ili vremenski ograničena stanja). [...] To znači da neizražavanjem vremena, načina i finitne kategorije koji prate nominalnu izvedbu nestaje i karakter zbivanja. [...] Srednji predikati se pri tome pojavljuju u funkciji detranzitivizacije i deagentivacije, a osim toga i u funkciji pripisivanja određenih svojstava¹⁴ (Abraham 2005: 539; 541; 543).

¹⁴ „Die verschiedenen Distributionserscheinungen zeigen, dass es sich bei der Mittelkonstruktionen eindeutig um Eigenschaftsaussagen (generische Verbverwendungen) und nicht Einzelereignisse (Prädikationen über individuierte Zeitpunkte oder zeitlich begrenzte Zustände) handelt. [...] Das heißt, dass mit dem Verlust der Tempus-, Modus- und Finitheitskategorien, der die nominale Ableitung begleitet, Ereignishaftigkeit eingebüßt wird. [...] Mittelprädikate sind somit als Detransitivierer und Deagentivierer zu bezeichnen, darüber hinaus Habitualisierer bzw. Adjektivierer.“

3.3. Medijalne konstrukcije s dispozicijskim značenjem s pragmatičkog aspekta

Budući da i Vagner (Wagner 1977) i Velke (Welke 2005) kao značenjski najbliži ekvivalent medijalnim konstrukcijama s dispozicijskim značenjem navode konstrukciju s reflektivnim *lassen*, za primjere upotrebe MKD u jeziku političkog izvještavanja upravo smo odabrali one konstrukcije u kojima je *sich lassen*-konstrukcija prihvatljiva kao parafraza MKD-konstrukcije, kao što to pokazuje parafraza-proba u sljedeća dva primjera iz korpusa:

2) *Die Programme von SPD und Linken lesen sich zum Teil wie voneinander abgeschrieben* (SZ K 1. 10. 2009).

→ *Die Programme von SPD und Linken lassen sich zum Teil wie voneinander abgeschrieben lesen.*

3) *Die Türkei versteht sich nicht länger als Vorposten des Westens oder als 'Brücke' in den Orient und nach Zentralasien* (FAZ K, 20. 6. 2010).

→ *Die Türkei lässt sich nicht länger als Vorposten des Westens oder als 'Brücke' in den Orient und nach Zentralasien verstehen.*

Svi primjeri odabrani na osnovu kriterijuma moguće parafraze sa *sich lassen*-konstrukcijom funkcionišu kao čvrsti obrasci s jednim otvorenim mjestom za dopunu kojom se vežu za odgovarajuću komunikacijsku situaciju. S obzirom na vrstu odabranog korpusa, definicija dispozicijskog značenja koju nalazimo kod Vagnera čini nam se vrlo dobrim uvodom u analizu upotrebe MKD u korpusu novinskih tekstova s funkcijom informisanja o političkim zbivanjima i komentaranja istih:

Dispozicijsko značenje u konkretnoj govornoj situaciji imaju one izjave koje određena stručna osoba daje o nekoj individui x1. Da bi neko mogao preuzeti ulogu vrednovanja mora raspolagati s više znanja o x1 nego što se to može zaključiti na osnovu normalnog posmatranja jednog pojedinačnog zbivanja. Odakle potiče to znanje pri tome je irelevantno¹⁵ (Wagner 1977: 232).

Iz navedene definicije može se zaključiti da izjave o određenim dispozicijama ne predstavljaju objektivno informisanje o određenim sadržajima, već predstavljaju mišljenja i subjektivne procjene u vezi s određenim objektima ili okolnostima u konkretnoj situaciji. Takva mišljenja ili procjene dispozicija određenih objekata ili okolnosti mogu se davati kako na osnovu vlastitog iskustva, tako i na osnovu

¹⁵ „Dispositionsaussagen sind in der konkreten Sprechsituation Äußerungen, die ein Gutachter über ein Individuum x1 macht. Um die Rolle dieses Gutachters übernehmen zu können, muss einer über umfangreicheres Wissen über x1 verfügen, als er es normalerweise aus dem Beobachten eines einzelnen Ereignisses beziehen kann. Woher er dieses Wissen hat, ist zweitrangig.”

iskustva drugih. Ovakve strukture pokazuju se prihvatljivim za izražavanje pohvale, kritike, ukora, savjeta, preporuke i slično te se, prema Vagneru (Wagner 1977: 233), mnogi primjeri upotrebe ovih konstrukcija bilježe u jeziku reklama.

Uporedimo li navedenu Vagnerovu definiciju s definicijom tekstnih vrsta 'izvještaj' i 'komentar', postaje razumljivo da MKD raspolažu značajnim pragmatičkim potencijalom za upotrebu u ovim tekstnim vrstama.

U 'izvještaju', kao dominantno informativnoj formi saopštavanja, autor daje objektivan hronološki prikaz zbivanja, suzdržavajući se, po pravilu, od svih vrsta emocija, refleksija i apela. Budući da je ova vrsta teksta predviđena kao cjelovita lektira, uz osnovnu informaciju izvještaj može sadržavati navode, komentare i informacije o uzrocima zbivanja o kojima se izvještava.

Funkcija 'komentara' kao novinske tekstne vrste je, prema Ligeru (Lüger 1995: 126), nezavisna interpretacija dnevnih događaja i političkih zbivanja s ciljem apelovanja na adresata da zauzme određeni stav ili promijeni postojeći. U tom smislu, opravdanja i obrazloženja određenog sadržaja i zaključci čine centralni dio komentara, čemu odgovara argumentacijska struktura teksta. Koju će argumentacijsku ulogu imati pojedina izjava ne zavisi o njenoj jezičnoj strukturi, već ona proizilazi iz konteksta. Jedna ista izjava može u različitim kontekstima imati različite argumentacijske uloge, kao npr. obrazloženje, opravdanje ili zaključak (up. Lüger 1995: 128).

Uz čiste informacije i u izvještaju često nalazimo niz komentatorskih stavova koji tekst čine interesantnim i atraktivnim za čitanje, a koji nisu u skladu s definicijom ove tekstne vrste. Istraživanja novinskih tekstnih vrsta pokazuju da postoji tendencija nestajanja stroge granice između 'izvještaja' kao tekstne vrste s isključivo informativnom funkcijom i 'komentara' kao tekstne vrste s isključivo apelativnom funkcijom (Burger 2005: 231; Lüger 1995: 111).

Navedene tendencije uočavaju se i u našem korpusu¹⁶. Dispozicijsko značenje ovdje se takođe mora posmatrati u širem smislu.

Šta se komentariše u primjerima (1) do (19)? U najširem smislu to su ponašanja i postupci aktera političke scene (npr.: *die CSU / Kochs Ärger / Obamas Ansehensverfall / die Türkei / Bemühungen, das Verhältnis zu Syrien oder Armenien zu verbessern oder sich Ländern wie Israel oder Iran als Vermittler anzudienen*) i konkretni rezultati njihovog djelovanja, poput programa, izvještaja, zaključnih dokumenata s određenih skupova (npr.: *die Programme von SPD und Linken; der Bericht der Staatsanwaltschaft; Karlsruher Urteil; das Abschlussdokument*). Nadalje, komentarišu se i određena stanja i pojave u zemlji i inostranstvu kojima se politika

¹⁶Pri navođenju teksta iz kojeg je rečenica izdvojena komentar nosi oznaku 'K', a izvještaj oznaku 'B'.

bavi (npr.: *die enge Verbundenheit der Litauer; die Eilmeldungen aus Karlsruhe; die Einkommens- und Reichtumsunterschiede innerhalb einer Gesellschaft*).

U konkretnim kontekstima upotreba MKD-konstrukcija u različitim argumentacijskim ulogama ima za cilj postizanje različitih pragmatičkih efekata, npr.: (4) izazivanje sumnje u ispravnost presude donesene pod pritiskom, (5) upozoravanje na neophodnost djelovanja, (6) pravdanje pada ugleda Obame, a slične pragmatičke efekte možemo posmatrati i u primjerima u (7)–(19):

4) *So ähnlich liest sich das Karlsruher Urteil. Sechs Richter des Ersten Senats sind Minz und Maunz und drohen mit den Pfoten (zwei andere Richter schnurren brav, sie haben ein abweichendes Votum abgegeben)* (SDZ K, 2. 3. 10.).

5) *Die Welt wird instabiler und gefährlicher, wenig tut sich mit Hilfe hebrer Worte* (SZ K 8. 2. 2010).

6) *Obamas Ansehensverfall erklärt sich vor allem aus Amerikas Leiden an seinem politischen System und der tief sitzenden Abneigung gegen 'die in Washington'* (TSK, 18. 1. 2010).

7) *In der Tat liest sich der Bericht der Staatsanwaltschaft nicht wie die Offenbarung eines Kinderpornografen, der seiner Obsession erlegen ist* (TS B, 10. 9. 2009).

8) *Jetzt liest sich das Abschlussdokument, als sei das uneingestandene Kernwaffenprogramm des demokratischen Israels gefährlicher als die klandestinen Bombenbauversuche der iranischen Despotie* (FAZK, 30. 5. 2010).

9) *Die Eilmeldungen aus Karlsruhe lesen sich recht ähnlich in jüngster Zeit: 'Verfassungswidrig', 'nichtig', 'besonders schwerer Eingriff'* (TS K, 2. 3. 2010).

10) *Die enge Verbundenheit der Litauer erklärt sich aus der Geschichte des Landes: Seit dem Ende des 19. Jahrhunderts sind Hunderttausende von der Ostsee nach Nordamerika ausgewandert, Schätzungen zufolge haben mindestens zwei Millionen US-Amerikaner litauische Vorfahren* (SZ B, 21. 8. 2009).

11) *Dass Gaddafi heute dennoch fester denn je im Sattel sitzt, erklärt sich vor allem durch den Ölreichtum des Landes* (TS K, 27. 8. 2009).

12) *So erklären sich Bemühungen, das Verhältnis zu Syrien oder Armenien zu verbessern oder sich Ländern wie Israel oder Iran als Vermittler anzudienen* (FAZ K, 20. 6. 2010).

13) *Und dann denken sich wohl noch manche: Ist der Ruferst ruiniert, verliert sich's ungeniert* (TS K, 12. 1. 2010).

14) *Aus diesem Umstand leiten sich Berechnungen ab, die Union könnte etwa 20 Abgeordnete im Bundestag mehr bekommen, als sie nach dem Zweitstimmenergebnis 'eigentlich' haben dürfte* (FAZ B, 17. 9. 2009).

15) *Die CSU versteht sich traditionell als Schutzmacht der Vertriebenen; nur folgerichtig ihre Forderungen an Guido Westerwelle, Steinbachs Kompromissvorschlag jetzt aber schleunigst zuzustimmen* (TS B, 1. 1. 2010).

16) *Das bedeutet: Die Einkommens- und Reichtumsunterschiede innerhalb einer Gesellschaft verstehen sich, anders als Konservative und Liberale in Deutschland dies fordern, nicht von selbst, sondern sie müssen sich stets vor der Gesellschaft und ihren Mitgliedern rechtfertigen* (TS K, 18. 4. 2010).

17) *Weder im Exil noch in Iran gibt es eine ernst zu nehmende politische Bewegung, die sich nicht als islamisch versteht* (FAZ K, 4. 7. 2010).

18) *Während potenzielle Wähler, vom Hartz-IV-Empfänger bis hin zum Besserverdiener, Angst um ihren Platz in der Gesellschaft haben, lebt es sich für die drei Parteien mit dem eigenen Status ganz gut: (...)* (TS K, 25. 9. 2009).

19) *In schlechten Verhältnissen führt es sich leichter, dann ersetzen nämlich äußere Zwänge fehlende Überzeugungs- und Führungskraft* (FAZ K, 4. 7. 2010).

Posmatrano s komunikacijskog aspekta, u navedenim primjerima autor izražava određena karakterisanja osoba i zbivanja u izvanjezičkoj stvarnosti, u formi konstatacija, objašnjenja, poređenja i slično. Upotrebom konstrukcije kojoj je pridruženo značenje 'mogućnost', autor se, s jedne strane, ograđuje od odgovornosti za apsolutnu tačnost datih konstatacija, a – s druge strane – otvara prostor za razmišljanje i polemiku publike o iznesenim sadržajima. Drugim riječima, namjera autora je da kod čitalaca izazove zauzimanje određenog stava prema komentarisanim sadržajima. Posmatrajući upotrebu MKD-konstrukcija u tekstovima komentara s političkim sadržajima u svjetlu definicije govornih činova koju daje Serl (Searle), a posebno njegovog pojašnjenja veze između ilokucije (govornikove namjere) i perlokucije (djelovanja koje ta namjera može imati na recipijenta), možemo zaključiti da su MKD-konstrukcije neka vrsta prototipnog obrasca za iskazivanje osnovne funkcije tekstne vrste 'komentar', a koja se može parafrazirati riječima iz citata „argumentiranjem nagovoriti ili uvjeriti” (*durch Argumentieren überreden oder überzeugen*):

S pojmom ilokucijski činovi usko su povezane i posljedice i dejstva koja ti činovi imaju na radnje, misli i gledišta slušalaca. Nekoga npr. možete argumentovanjem *nagovoriti ili uvjeriti u nešto*, opominjanjem možete nekoga *uplašiti ili alarimirati*, informisanjem možete nekome nešto *objasniti, poučiti ga nečemu, potaknuti na nešto ili navesti da nešto shvati*. Svi ti kurzivom označeni izrazi predstavljaju perlokucijske činove¹⁷ (Searle⁷1997: 42, cit. prema Staffeldt, Sven: 2009: 89).

¹⁷ „Eng verbunden mit dem Begriff der illokutionären Akte sind die Konsequenzen oder Wirkungen, die solche Akte auf die Handlungen, Gedanken, Anschauungen usw. der Zuhörer haben. Zum Be-

4. Zaključno o medijalnim konstrukcijama s dispozicijskim značenjem

Medijalnim konstrukcijama s dispozicijskim značenjem predmetu predikacije se pripisuju određene dispozicije (mogućnosti) za vršenje radnje na način izražen modalnim adverbijalom kao obaveznom komponentom konstrukcije. Ove konstrukcije funkcionišu kao čvrsti obrasci s jednim otvorenim mjestom za dopunu kojom se vežu za odgovarajuću komunikacijsku situaciju i imaju tročlanu strukturu po obrascu: [(predmet predikacije) + (glagol + *sich*) + (obavezni modalni adverbijal)]. Obavezni modalni adverbijal u ovim konstrukcijama nije dopuna konkretnom sintaksičkom predikatu, već je konstrukcijski uslovljen.

Moguće parafraze medijalnih konstrukcija s dispozicijskim značenjem su konstrukcije s neodređenom zamjenicom *man* uz glagol *können* ili bez njega, konstrukcija [*sein* + *zu* + *Infinitiv*] te konstrukcija [*sich lassen* + *Infinitiv*]. Parafraza s neodređenom zamjenicom *man* ukazuje na generičko značenje medijalnih konstrukcija s dispozicijskim značenjem, a njihova značenjski najbliža parafraza je konstrukcija [*sich* + *lassen* + *Infinitiv*].

U smislu konstrukcijske gramatike, a po ugledu na Velkeova (Welke 2009) objašnjenja nekoliko s gledišta gramatike zavisnosti neregularnih konstrukcija, ovu konstrukciju možemo smatrati rezultatom sažimanja *sich lassen*-konstrukcije, koja je njezina najbliža parafraza (npr. *Der Apfel lässt sich schlecht schälen* → *Der Apfel schält sich schlecht*). Pri tome dolazi do formiranja novog konstrukcijskog značenja 'mogućnost izvođenja radnje', u kome pored modalnog adverbijala učestvuje i refleksivna zamjenica.

Analiza korpusa tekstova političkog izvještavanja iz njemačkih dnevnih novina pokazuje da se MKD u ovim tekstovima javljaju u različitim argumentacijskim ulogama, što ovu strukturu čini kompatibilnom s persuzivnom funkcijom tekstova političkog izvještavanja.

Izvori

1. <http://www.sueddeutsche.de/> (pristupano na datume navedene u primjerima iz korpusa tekstova).

ispiel kann ich jemanden durch Argumentieren überreden oder überzeugen, durch Warnen erschrecken oder alarmieren, durch Auffordern dazu bringen, etwas zu tun, durch Informieren überzeugen (aufklären, belehren, anregen, dazu bringen, etwas zu begreifen). Die in dieser Aufzählung kursiv gedruckten Ausdrücke bezeichnen perlokutionäre Akte."

2. <http://www.faz.net/aktuell/> (pristupano na datume navedene u primjerima iz korpusa tekstova).
3. <https://www.tagesspiegel.de/> (pristupano na datume navedene u primjerima iz korpusa tekstova).

Literatura

1. Abraham, Werner (2005), *Deutsche Syntax im Sprachvergleich*, Grundlegung einer typologischen Syntax des Deutschen, 2, verbesserte und erweiterte Auflage, Tübingen: Stauffenburg Verlag.
2. Burger, Harald (2005), *Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien*, Berlin – New York: Walter de Gruyter.
3. Engel, Ulrich (2009), *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin: Erich Schmidt Verlag.
4. Fischer, Kerstin, Anatol Stefanowitsch (Hrsg.) (2008), *Konstruktionsgrammatik: Von der Anwendung zur Theorie*, Tübingen: Stauffenburg.
5. Helbig, Gerhard und Joachim Buscha (1998), *Deutsche Grammatik, Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Berlin – München – Wien – Zürich – New York: Langenscheidt.
6. Helbig, Gerhard und Joachim Buscha (2001), *Deutsche Grammatik, Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Berlin – München – Wien – Zürich – New York: Langenscheidt.
7. Helbig, Gerhard (2004), „Zum Reflexivpassiv und zum Medio-Passiv im Deutschen“, *Deutsch als Fremdsprache*, Heft 1, 19–27.
8. Hundt, Markus (2002), „Formen und Funktionen des Reflexivpassivs im Deutschen“, *Deutsche Sprache* 2/02, 30. Jahrgang, Erich Schmidt Verlag, 24–166.
9. Lagumdžija, Zineta (2012), *Refleksivnost kao komunikativno-pragmatička kategorija u političkom izvješćivanju na primjeru njemačkih dnevnih novina*, neobjavljena doktorska disertacija, Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za germanistiku.
10. Lagumdžija, Zineta (2013), „Konstrukcijska gramatika kao rješenje za jezičku periferiju“, *Filolog – časopis za jezik, književnost i kulturu*, VII, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Filološki fakultet, 112–120.
11. Lagumdžija, Zineta (2014), „Perspektivierung durch Reflexivierung“, *Perspektivierung–Perspektivität, Band 1. Beiträge zur 6. Jahrestagung des Südeuropäischen Germanistenverbandes*, Teuta Abrashi, Albulena Blakaj-Gashi, Blerte Ismajli (Hrsg.), Prishtina: Universiteti i Prishtinës „Hasan Prishtina“, Fakulteti i Filologjisë, 191–206.
12. Lagumdžija, Zineta (2015), „Konstruktionen [sich geben+Adjektiv] und [sich zeigen+Adjektiv] als sprachliche Mittel zum Ausdruck sozialer Rollen in der politischen Berichterstattung“, *Nähe und Distanz in Sprache, Literatur und Kultur: Beiträge zur 8. Jahrestagung des Südeuropäischen Germanistenverbandes*, Marina Petrović Jülich, Nikola Vujčić (Hrsg.), Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 75–86.

13. Lengauer, Günther (2007), *Postmoderne Nachrichtenlogik. Redaktionelle Politikvermittlung in medienzentrierten Demokratien*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
14. Lüger, Heinz-Helmut (1995), *Pressesprache*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
15. Searle, John (1997 [engl. 1969]), *Sprechakte. Ein sprachphilosophischer Essay*, Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
16. Staffeldt, Sven (2009), *Einführung in die Sprechakttheorie, Ein Leitfaden für den akademischen Unterricht*, Tübingen: Stauffenburg.
17. Stefanowitsch, Anatol (2008), „Konstruktionsgrammatik und Korpuslinguistik“, *Konstruktionsgrammatik: Von der Anwendung zur Theorie*, Kerstin Fischer, Anatol Stefanowitsch (Hrsg.), Tübingen: Stauffenburg, 151–176.
18. Wagner, Fritz (1977), *Untersuchungen zu Reflexivkonstruktionen im Deutschen*, Frankfurt am Main – Bern – Las Vegas: Lang, Katalog der Deutschen Nationalbibliothek.
19. Welke, Klaus (1997), „Eine funktionalgrammatische Betrachtung zum Reflexivum: das Reflexivum als Metapher“, *Deutsche Sprache* 3/97, 25. Jahrgang, Erich Schmidt Verlag, 209–231.
20. Welke, Klaus (2005), *Deutsche Syntax funktional, Perspektiviertheit syntaktischer Strukturen*, Tübingen: Stauffenburg.
21. Welke, Klaus (2009), „Valenztheorie und Konstruktionsgrammatik“, *Zeitschrift für germanistische Linguistik* 37, 81–125.

Original research article
UDC 811.112.2'371
DOI 10.21618/fil18180961
COBISS.RS-ID 7924504

Zineta H. Lagumdžija
University of Bihać
Faculty of Pedagogy

MEDIAL-REFLEXIVE KONSTRUKTIONEN ALS DISPOSITIONSAUSSAGEN IN DER DEUTSCHEN SPRACHE

Zusammenfassung

Untersuchungsgegenstand der vorliegenden Arbeit sind medial-reflexive Konstruktionen mit dispositiver Bedeutung (*Medial- oder Mittelkonstruktionen als Dispositions- bzw. Eigenschaftsaussagen*) in der deutschen Sprache. Da die Struktur dieser Konstruktionen nicht mit festen Regeln der Valenzgrammatik zu erklären ist, wurde

für deren Beschreibung ein integrativer Zugang zu grammatischen, semantischen und pragmatischen Informationen im Sinne der Konstruktionsgrammatik verwendet, worunter auch die Methoden der Korpusanalyse von ausgewählten Textsorten mitverstanden werden.

Schlüsselwörter: reflexive Medial- oder Mittelkonstruktionen, Dispositionsaussagen, Valenzgrammatik, Konstruktionsgrammatik, politische Berichterstattung, deutsche Tageszeitungen.

Preuzeto 29. 3. 2018.
Korekcije 28. 5. 2018. / 30. 6. 2018.
Prihvaćeno 20. 7. 2018.